

KINDERMOORD IN 1686 (1)

door Daniël VERSTRAETE

Thérèse LEFRANC, 31 jaar oud, afkomstig van Oudenaarde, leefde samen met Alexius CAMBRON, 30 jaar oud, geboren te Rijsel. CAMBRON was klokgieter van beroep. Het koppel woonde eerst te Gent, dan te Rijsel daarna te Brugge, te Alberingen en sedert september 1686 te Oostende. Zij namen hun intrek bij Boudewijn VAN DE VIJVER, kleermaker en winkelier. Thérèse was zwanger toen ze te Oostende aankwam. Haar man moest daar een klok gieten en met zijn knecht maakte hij alvast een put in de vesting ten noorden van de stad. Hij moest echter te Alveringem nog zijn werk afmaken en daarom keerde hij terug naar dat dorp. Thérèse bleef te Oostende met de knecht, Jacques LA PLA, 26 jaar oud, geboortig van Alveringem.

Zij maakte kennis met enkele vrouwen, onder andere met Magdalena DE METS, weduwe van Pieter CANIVEL die haar raad gaf over de aanstaande bevalling. Thérèse zegde dat zij geen hulp nodig had. Zij beviel gemakkelijk. Zij beweerde dat dit eens gebeurde toen ze vlees stond te kopen in het West-Vleeshuis te Brugge. Het was een te vroeg geboren kind dat dood was. Thérèse stak het in haar tas en zij ging nog kijken naar een begrafenis in de Sint-Salvatorskerk. Toen zij in haar logement teruggekomen was, beviel zij van een tweede kind. Dat gebeurde terwijl zij op het "secreet" zat. Thérèse vertelde dat allemaal bij de weduwe CANIVEL en de vrouwen dronken ondertussen een glas wijn. Thérèse had die wijn gehaald in de Belvidere.

Anne DERDEYN, dochter van de blikslager, kwam daar ook binnen. Zij was bezig een kous te breien. Zij kreeg ook wat wijn. Rond vijf uur hoorden de vrouwen de beiaard spelen en Magdalena zegde dat men het groot lof zou doen maar Thérèse antwoordde dat men dat lof wel zonder haar zou doen. Zij wilde naar de zee gaan met een oude vrouw. Toen Magdalena opmerkte dat het te veel waaide om naar de zee te gaan zegde Thérèse dat zij dat beloofd had en dat zij dat zou doen. Rond vijf uur dertig verliet zij het gezelschap. Men hoorde toen het Ave Maria kleppen in het groot lof. Men vierde toen de inname van Buda (dat werd op andere plaatsen ook gevierd : men sympatiseerde immers met Oostenrijk dat toen de Turken bevocht).

Wat er daarna gebeurde is niet zeer duidelijk. Thérèse beweerde dat zij dan achter de Belvidere naar zee ging, samen met een oude vrouw. Andere getuigen beweerden echter dat zij geen oude vrouw zagen. De weduwe CANIVEL verklaarde dat zij, aanstonds na het vertrek van Thérèse, naar haar buurvrouw ging namelijk naar Clara DAVID, dochter van Jan, 28 jaar oud en weduwe van Pieter SCHERS, scheepstimmerman. "Dat wijf heeft mij mijn lof doen verklappen", zegde ze. Zij had wijn gedronken en koeken gegeten zegde ze en die koeken lagen op haar maag. Ze vertelde dat daarna ook aan Arthur VAN DIEST en zijn vrouw. Die mensen raadden haar aan een glas wijn te drinken. Zij zegde dat zij dat gedaan had maar dat die koeken op haar maag bleven liggen. Het waren boekweitkoeken die zij van de deur gekocht had toen Thérèse bij haar was. Ondertussen zag zij dat de vuren aangestoken waren om verder de inname van Buda te vieren. Thérèse LEFRANC kon niet lang gewandeld hebben want om zes uur was ze reeds thuis gekomen. Boudewijn VAN DE VIJVERE en zijn meid Amelberga HERCKELS, bevestigden dat.

Thérèse was recht naar boven gegaan, zonder spreken. Kort nadien klopte ze op de plankenvloer en Amelberga trok naar boven. Zij zag Thérèse op een stoel zitten en hoorde haar schreiend zeggen dat haar kind verdronken was in de zee. Amelberga gaf haar een beetje wijn en ging dan hout halen om het haardvuur aan te steken. Toen ze terugkwam lag Thérèse in haar bed. Haar kousen, schoenen of rokken waren niet nat, haar kleren waren ook niet bebloed noch beslijkt. Dat gebeurde allemaal op woensdag, 11 september 1686, dag van het feest van de inname van Buda.

De volgende dag kwamen familieleden van Boudewijn VAN DE VIJVERE Thérèse LEFRANC verzorgen en zo werd haar bevalling weldra besproken. Reeds op 16 september trok de vroedvrouw Anna QUISSSEN naar de pastoor te Oostende. Dat was toen Dominicus GALLE, zoon van Guillielmus, geboortig van Antwerpen. Anna kwam zeggen dat de huisvrouw CAMBRON verlost was maar dat men niet wist waar het kind was. De pastoor ging Thérèse opzoeken en hij vroeg wat er gebeurd was. Zij zegde dat zij op 11 september naar Bredene gegaan was en dat zij onderweg haar kind verloor. Zij deed het begraven te Bredene. Thérèse was zeer aangedaan en de pastoor zegde dat zij de waarheid moest vertellen. Thérèse zegde dan dat zij niet naar Bredene maar naar het strand ging met een oude vrouw. Zij gingen samen in het water tot aan de knieën. Toen ze zo wat gewandeld hadden voelde Thérèse dat de arbeid haar overkwam en zij werd verlost zonder dat zij zich uit het water kon terugtrekken. De oude vrouw ving het kind op in haar voorschoot en doopte het. Haar geldbeugel viel echter in het water en toen ze die wilde opnemen kwam er een grote baar die de oude vrouw en het kind overrompelde en ze meesleurde in zee. Zo zijn zij samen verdronken.

De pastoor verwittigde het stadsbestuur en omdat er vermoedens waren dat Thérèse haar kind gedood zou hebben, werden zij, haar man en haar knecht in de cipierage opgesloten. Alexis CAMBRON was ook naar Oostende teruggekeerd van zohaast hij het drama vernam. Op 1 oktober 1686 begon het schepencollege met ondervragingen. Alexis CAMBRON was het eerst aan de beurt. Hij zegde dat hij twee jaar geleden met Thérèse LEFRANC gehuwd was te Filippine. Zij verbleven op veel plaatsen om klokken te gieten en te Brugge had Thérèse drie misvallen gehad. Toen zij naar Oostende kwamen was Thérèse acht maanden bevrucht. Alexis moest nog dat werk gaan doen in Alveringem en daar kwam de knecht hem zeggen dat Thérèse verlost was, dat het kind dood was maar wel gedoopt. Hij keerde aanstonds terug naar Oostende en daar vertelde zijn vrouw hem over haar wandeling met een oude vrouw aan zee en over het ongeluk. De schepenen vroegen dan waarom Alexis niet aanstonds de wethouders op de hoogte had gebracht van dat ongeluk. Hij antwoordde dat hij, als vreemde, de costuimen van Oostende niet kende maar dat zijn vrouw de pastoor had ingelicht.

CAMBRON werd de volgende dagen nog een paar keren ondervraagd, vooral in verband met die misvallen van zijn vrouw en in verband met de plaats waar zijn huwelijk was ingezegend. Hij zegde nog eens dat dit twee jaar geleden te Filippine gebeurde waar een missionaris, in het bruin gekleed, het huwelijk inzegende.

Over die misvallen te Brugge wist hij te zeggen dat de kinderen niet voldragen waren. Hij kon niet zeggen waar die kinderen begraven waren. Van Brugge trok het echtpaar naar Rijsel waar het onderdak kreeg bij de ouders van Alexis. Hij zegde daar echter niet dat Thérèse zijn vrouw was maar wel dat zij in het klooster wilde gaan. Thérèse verbleef inderdaad drie maanden bij de Grauwe

Zusters te Rijsel. Daarna vergezelde zij haar man naar Alveringem waar zij logeerden bij de barbier Bernard DE CLERC en daarna bij de kok Lambert DOECKER.

Thérèse LEFRANC werd ook ondervraagd over de miskramen. Zij zegde dat zij zo een miskraam had op het secreet (toilet) van de herberg Lappo bij de Sleutelbrug te Brugge : de dracht was in dat secreet gevallen. Later had zij nog eens een miskraam van een tweeling. Zij verbleef toen in de Grote Helm aan de Kuiperstraat te Brugge. Een Hollandse vrouw, die zij niet kende, had de onvoldragen vruchten meegenomen en ze doen begraven op het kerkhof van de Sint-Jacobskerk. De pastoor van die kerk had haar vermaand omdat zij niet getrouwd was. Thérèse beloofde haar huwelijk in orde te brengen. "Doet dat als een fraaie dochter" zegde de pastoor. Kort nadien werd dat huwelijk ingezegend in de Lievevrouwkerk te Brugge.

Thérèse werd de volgende dagen nog ondervraagd over het ongeval en over die oude vrouw die andere getuigen niet gezien hadden. Thérèse zegde dat zij die vrouw, Jeanne DE CROIS genaamd, aan de kerk van Oostende had leren kennen, dat zij daar afspraken om aan de zee te gaan wandelen. Zij gingen over de vesten omlaag. Het was hoog water want het water kwam tot aan de dijk. Verder beschreef ze de bevalling in zee en het ongeluk zoals zij dat uitgelegd had aan de pastoor.

De wethouders deden de herbergiers bekend maken wie bij hun logeerde op 10 en 11 september 1686, op straf van 50 pattacons. Er was geen Jeanne DE CROIS bij. De mensen die Thérèse LEFRANC op 11 september gezien hadden of met haar gesproken hadden, werden ook allemaal onderhoord. Zij hadden die oude vrouw niet gezien. Een paar getuigen waren er zeker van dat Thérèse van vier tot vijf uur dertig bij de weduwe CANIVEL was. Zij wisten dat zo goed omdat zij de klok hadden horen luiden voor het Ave Maria tijdens het lof en omdat dat lof kort nadien, om vijf uur dertig, gedaan was : Thérèse wilde alles vroeger doen gebeuren om haar wandeling en het ongeval aannemelijk te maken. Zij was om zes uur teruggekomen in het huis van Boudewijn VAN DE VIJVER en in een tijspanne van een half uur kon zij die wandeling en dat ongeval niet goed situeren.

Ook de knecht werd ondervraagd. Die heette Jacques LA PLA. Hij was geboortig van Alveringem en hij woonde daar ook met zijn vrouw Marie RYDEYS en vier kinderen. Hij was linnenwever van stiel maar sedert een jaar werkte hij bij Alexius CAMBRON. Op de dag dat men de inname van Buda vierde (dus op 11 september 1686) was hij bezig met de put in orde te brengen om klokken te gieten. Die put was daags voordien ingevallen. Een Engelse soldaat had hem toen geholpen en ook timmerlieden hadden een paar schoppen aarde uit de put gesmeten. Rond vier uur was zijn meesters daar komen kijken. Zij was vergezeld door een vrouw die er oud uitzag en die een zwarte falie op het hoofd had. Thérèse zegde hem dat zij nog eens zou terugkomen. Jacques werkte niet lang want hij wilde de viering bijwonen en kijken hoe de vreugdevuren aangestoken werden. Hij kwam slechts om tien uur terug in zijn logement. De volgende dagen zag hij Thérèse slechts vluchtig. Zij lag te bed en hij moest voor haar brandewijn halen. Hij kocht een halve pint brandewijn in een huis met een steger wat bezijden de Kaaipoort. Hij gaf Thérèse wat drank en ook de meid kreeg er wat. Hij trok toen naar zijn werk zonder dat hij iets droeg. Hij haalde wel een spade en een houweel ten huize

van Jacobus SABOT. De vrijdag avond zag hij Thérèse terug en hij zegde dat hij 's anderendaags wilde naar Alveringem gaan. Thérèse vroeg hem om eens bij haar te komen vóór zijn vertrek. Zij gaf hem die zatermorgen twee brieven voor haar man. Hij moest hem zeggen dat zij een kind gekregen had, dat het gedoopt was en begraven. Zij gaf hem ook een Indiaanse noot (dat zal een muskaatnoot geweest zijn) die hij aan de pastoor van Alveringem moest geven. Hij moest die pastoor goedendag wensen en hem zeggen dat zij een harde noot gekraakt had en dat hij die Indiaanse noot nu ook zou kraken. Hij ging toen naar de herberg De Gouden Bolle maar die was nog gesloten. Hij wilde nog eens naar zijn werk gaan om te zien of alles in orde was en of de goten niet ingetrapt waren. Er stond een schildwacht bij de put. Jacques zuiverde de goten een beetje met zijn spade. Hij ging toen terug naar de herberg waar hij twee glaasjes brandewijn dronk en om zeven uur verliet hij de stad, samen met de vrouw en de dochter van de herbergier. De ondervragers beweerden dat zij gehoord hadden dat Jacques een pakje, dat Thérèse hem gegeven had, in de put had gedolven. Dat zou dan het dode kind geweest zijn. De knecht beweerde dat hij dat niet gedaan had.

De ondervragers waren de schepenen Jean FAYOLLE, Estavan DE DUENAS, James HAMILTON, DOMICENT en CROES. De griffier, meester N. DE MEULEBEQUE schreef alles op. De pensionaris, meester L. TIMMERMAN en de baljuw, Boudewijn BORM waren ook meestal aanwezig. Die mensen deden ook de secreten (toiletten zouden wij zeggen) ruimen bij Boudewijn VAN DE VIJVER en bij de weduwe CANIVEL. Ook de steenputten en citernen in die woningen werden onderzocht maar er werd niets gevonden.

De schepenen ondervroegen ook Joannes CHARLES, geboren te Duinkerke en tavernier te Oostende. Die stond, de dag van de feiten, rond vier uur op de vesten bij het werk van de klokgieter. Hij zag de vrouw van CAMBRON daar komen. Zij had een falie aan en een kabas aan de arm. Zij kwam uit de richting van de Markt, voorbij de muur van het huis van de gouverneur. Hij zag geen andere vrouw bij de put. Hij bleef nog een uur op de vesten maar hij sloeg geen acht meer op de huizen want hij keek naar een schip in de zee.

Thérèse LEFRANC moest ook nog eens naar boven komen in de schepenzaal maar zij lag te bed en beweerde ziek te zijn. De schepenen DUENAS en DE WITTE en griffier MEULEBEQUE gingen haar daar dan onderhoren. Kort nadien kwamen zij zeggen dat de vrouw stomdronken in haar bed lag. Zij vloekte veel en riep dat de magistraten beulen en tirannen waren en dat men beter de schepenen zou straffen die vuiler waren dan zij, vooral de griffier die een kind van zes maanden had begraven onder zijn wijngaard. Men verbood die vrouw nog wijn of brandewijn te geven opdat zij tegen de volgende dag nuchter zou zijn.

Die volgende dag, de achtste oktober 1686 kreeg Thérèse medecijnen van dokter CLOU die beweerde dat zij nog niet in staat was om naar boven te komen. De schepenen gingen dan maar terug aan haar bed staan. Zij wezen haar op tegenstrijdigheden in haar vorige verklaringen, in verband met haar verblijfplaatsen te Brugge, haar misvallen in die stad, het feit dat zij aan vrouwen te Oostende verteld had dat zij beviel bij het West-Vleeshuis te Brugge en dat zij het kind in haar kabas gestoken had. Zij beweerde nu dat zij dat niet gezegd had. Men vroeg haar waarom zij eerst gezegd had dat zij in de Lievevrouwkerk te Brugge gehuwd was en

daarna dat zij te Filippine gehuwd was. Het laatste was juist, antwoordde ze. Zij wist niet of Filippine groter was dan Oostende, zij wist ook niet of er poorten waren en nog minder of die gemaakt waren van aarde of van steen. Daarna ondervroeg men haar over die oude vrouw die met haar in zee gegaan was en die door niemand gezien was. Alleen de knecht had haar gezien. Hij zou dat verschillende keren bevestigen onder eed. Het kon echter ook de weduwe CANIVEL geweest zijn die hij aan de put zag want Thérèse beweerde nu dat zij ook met die weduwe aan de put gestaan had. Zij hadden op de vesten naar de zee gekeken en de weduwe had gezegd dat het slecht weer was om te wandelen. Die weduwe CANIVEL ging dan naar huis en Thérèse trok met de oude vrouw achter de Belvidere naar zee. Men wierp op dat zij van 16 uur tot 17.30 ten huize van de weduwe was, dat veel getuigen dat verklaarden. Thérèse beweerde dat het leugens waren. "Mijn kind verdoen?" riep ze, "mijn vlees en bloed? Ik zou liever van deur tot deur gaan om Godswille!" Zij vertelde verder over haar terugkomst bij Boudewijn VAN DE VIJVER, over de knecht die naar Alveringem ging. Ze had die knecht geen pakje gegeven, zij had hem alleen om brandewijn gestuurd. Zij zegde ook dat zij de knecht een Indiaanse noot meegaf voor de pastoor van Alveringem en hij moest aan die pastoor zeggen dat hij de noot zou kraken zoals zij ook een harde noot gekraakt had en dat het een mirakel was dat zij er nog was. De knecht moest haar man ook inlichten over het ongeval. Toen men haar vroeg waarom ze daags voordien de magistraat uitgescholden had en gezegd had dat de griffier een kind onder zijn wijngaard had begraven, antwoordde ze dat zij dat in haar gramschap had gezegd omdat men haar zo dikwijls naar haar kinderen vroeg.

Op 10 oktober trokken schepenen Jacobus DE WITTE en griffier MEULEBEQUE naar Brugge om navraag te doen over het verblijf van Thérèse in die stad. Ja, zij had in de Grote Helm gewoond en veel getuigen hadden haar er zien binnengaan met Alexius. De herbergier zegde dat zij afzonderlijk sliepen. Thérèse ging dikwijls bier drinken in de Kleine Helm, een herberg naast de Grote Helm. De getuigen wisten van geen verlossing en de grafmaker van Sint-Jakob wist van geen begraving van kinderen uit de Grote Helm. Hij schreef alles op in zijn boek.

Alexius en Thérèse zaten nu reeds meer dan twee weken vast. Hun bezit was aangeslagen maar had weinig waarde buiten het geld en enige zilveren knopen.

Op elf oktober 1686 kwamen de schepenen FAYOLLE, CROES, RUEBENS, DUENAS, DE WITTE en HAMILTON samen met de griffier DE MEULEBEQUE, de pensionaris TIMMERMAN en baljuw BORM. Er werd besloten een scherp examen op Thérèse toe te passen. Men zou haar eerst nog eens aanraden de waarheid te zeggen terwijl ze kon kijken naar de voorbereiding van de pijniging. Twee geneesheren zouden aanwezig zijn om de sterkte van Thérèse te bepalen. De officier-crimineel (de beul zouden we zeggen) werd uit Brugge ontboden om zijn werk te doen. De volgende dag echter beweerde dokter CLOU dat Thérèse niet sterk genoeg was om gepijnigd te worden. De officier-crimineel moest terugkeren naar Brugge. Drie dagen later zegde dokter CLOU dat de toestand van Thérèse beter was en op 17 oktober 1686 mocht de pijniging beginnen. De officier-crimineel was toen per barge naar Oostende gekomen. Burgemeester CAREW, schepenen James HAMILTON, griffier DE MEULEBEQUE en pensionaris TIMMERMAN zouden aanwezig zijn. Zij werden echter regelmatig door andere schepenen vervangen want de pijniging duurde meer dan zes uur. De tijd werd gemeten

met de zandloper die om het half uur moest gedraaid worden. De griffier schreef alles nauwkeurig op, ook alle reacties van Thérèse. Meester Jan Baptiste CLOU en chirurgien Thomas VAN HEEDE controleerden nu en dan haar polsslag. Thérèse riep en tierde van de pijn. Zij riep de hulp in van Jezus, van Maria en van alle heiligen ! Men stelde haar de gewone vragen in verband met de miskramen, de oude vrouw, het uur van haar wandeling-aan zee en zo meer maar Thérèse antwoordde meestal dat ze alles reeds gezegd had. Zij kreeg nu en dan wel een beetje bier van de beul en zij mocht ook eens haar gevoeg doen. Zij kloeg vooral in haar benen en armen die vastgebonden waren. Er moet ook vuur gebruikt zijn want Thérèse kon de hitte niet verdragen. Zij bleef altijd maar roepen "Aai mij ! Laat mij los !" Nadat de zandloper dertien keren gedraaid was en er dus dertien halfuren voorbij waren werd zij eindelijk bewusteloos. Het moet dan reeds na twee uur in de nacht geweest zijn want men was 's avonds om acht uur begonnen. Dokter CLOU zegde dat Thérèse geen verdere torture kon verdragen. Zij werd los gemaakt en op een bed gelegd. Toen zij tot bewustzijn kwam en men haar nog eens vragen stelde bleef zij bij haar verklaringen : de oude vrouw was met haar kind in zee verdronken. Door de grote pijn had zij eens geroepen dat zij niet bevrucht geweest was. Dat trok zij nu in, zij had dat in haar waanzin verklaard. De andere antwoorden die zij gegeven had waren wel juist en zij was bereid daar op te sterven.

(vervolgt)

DE STENEN BANK

De gekende art-nouveauarchitect Paul HANKAR ontwierp ca. 1898-99 de plannen voor een monumentale stenen zitbank in opdracht van de steengroeven te Ecausines en Soignies.

Ze werd tijdens de Wereldtentoonstelling 1900 te Parijs geëxposeerd in het Palais du Champ-de-Mars, in de sectie XI : Mines et Métallurgie.

Na de tentoonstelling werd ze opgesteld in de Koninginnelaan te Oostende, nabij de Squares, en toen een nieuwe, mondaine woonbeurt.

Dezelfde HANKAR tekende de plannen voor de Villa Mackintosh, Hoek van Iseghemlaan/Christinaramp. Dat in 1893. Dit gebouw combineerde villa, café en opbrengsthuis.

Een prachtige opname vindt U onder het nr. 176 van het kijkboek van VANALDERWEIRELDT (1988).

Lit. : F. LOYER, Paul HANKAR, Brussel, 1987.

Norbert HOSTYN

VERGETEN OOSTENDSE KUNSTSCHILDERS - AANVULLING

Paul ROMELART

Oostendse amateurschilder. Schilderde in een naïeve bekoorlijke trant voornamelijk Oostendse havengezichten.

Norbert HOSTYN